

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav Dálného východu
obor dějiny a kultura zemí Asie a Afriky

Autoreferát (teze) disertační práce

Mgr. Jana Heřmanová

**Funkce chrámu jako centra nezávislého společenského života a
analogie občanské společnosti**

**A Temple and its Functions as an Independent Social Life Centre and
an Analogy to Civil Society**

Vedoucí práce prof. PhDr. Olga Lomová, CSc.

2018

Cíl práce a hypotéza

Tématem mé disertační práce jsou chrámy v lidovém náboženství etnika Hanů na Taiwanu, výzkum se soustřeďuje na funkce chrámu ve společnosti, včetně funkcí sekulárních. Chci sledovat, jak se komunitní chrám a společenství kolem něj podílí na stmelování (či rozdělování) místní komunity a jaký je jeho vztah ke státu (a s tím související postoj státu k chrámovým kultům a místním komunitám), jaký je jeho význam v současném globalizovaném světě – s možností posoudit potenciál tradičních kultů soustředěných kolem chrámů k plnění funkce analogické k funkcím moderní občanské společnosti.

Občanskou společnost chápu tak, jak je definována např. v knize Marie Dohnalové *Antropologie občanské společnosti* (2004), tedy jako „oblast institucí, organizací a jedinců v prostoru mezi rodinou, státem a trhem, v prostoru, ve kterém se lidé mohou dobrovolně sdružovat s cílem prosadit společné zájmy“.¹ *Slovník antropologie pro studenty* (2007) dále vysvětluje, že moderní občanská společnost je „sférou společenské autonomní samoorganizace mimo sféru politické moci, ... stojí v distinkci vůči státu, to znamená, že má mimopolitický statut, má nicméně politickou relevanci“. Pojem občanská společnost tedy v nejširším významu „označuje soubor komunit či sdružení, která existují a fungují nezávisle na státu“ (M. Dohnalová, 2004).

Nestátní, nevládní, dobrovolnické organizace tradičně často vznikaly v prostředí náboženství. Proto se domnívám, že tradiční společenství soustředěná kolem chrámů by mohla plnit některé z funkcí analogické funkcím moderní občanské společnosti. Lidové náboženství je na Taiwanu nedílnou, každodenní součástí života a chrámy nezdědka, díky četným darům od věřících, disponují nemalými finančními částkami, které kromě údržby a dalšího rozšiřování vlastního chrámu a jeho součástí používají k charitativní a filantropické činnosti, jako je například financování škol, knihoven, podpora tradičních uměleckých skupin (tradiční hudba apod.), tedy k činnostem charakteristickým pro dobrovolnické organizace.

Občanskou společností na Taiwanu a v ČLR se zabýval např. Robert P. Weller, který k definici občanské společnosti - velmi podobné oné výše uvedené – dodává:

„These institutions constitute a kind of “social capital” based on horizontal ties of trust. They constitute a public sphere where individuals and groups interact to influence the publicly shared understandings that govern interrelationships in collective life.“ (Weller 1999: 12-13)

Pro oblast Taiwanu (a ČLR) však Weller nechce používat označení „občanská společnost (civil society)“ a volí raději termín „dobrovolné sdružení (voluntary association)“, neboť termín „občanská společnost“ je podle něj nedělitelně spjat s historickým vývojem v Evropě (a USA) a má své kořeny v osvícenství. Přesto zcela nevyklučuje možné analogie mezi oblastí

---

¹ Tato definice odpovídá další z často citovaných definic občanské společnosti: „Civil society is the sphere of uncoerced human association between the individual and the state, in which people undertake collective action for normative and substantive purposes, relatively independent of government and the market.“ (Edwards 2011: 4 podle Walzer 1998)

dobrovolných sdružení v hanském prostředí a občanskou společností v euro-americkém světě. Uvádí k tomu:

„Local religious organization shows clearly the inevitable split in market cultures: on the one hand it is happily commercializing, celebrating individuality, and encouraging profit, while on the other hand it is reacting against a perceived loss of values by offering moral alternatives. The specific form these groups take again has strong roots in earlier Chinese culture, and the resulting civil organizations thus will not simply reproduce the kinds of groups that developed in North America or Western Europe.” (Weller 1999: 18)

I přes tuto poznámku uplatňuje Weller posléze na organizace na Taiwanu měřítka pro občanská sdružení v Evropě a USA a společenství vznikající kolem lokálních chrámů řadí mezi neformální organizace s nízkou úrovní dobrovolnosti (Weller 1991: 108), u kterých je malá pravděpodobnost, že by jejich působnost přesáhla hranice dané lokality.² Při bližším pohledu na současná náboženská sdružení soustředěná kolem chrámů na Taiwanu však zjistíme, že situace je o něco komplikovanější. Jedná se o sdružení vytvářené v rámci lidového náboženství, tedy náboženství bez jednotné organizační struktury, bez jednotného učení a bez systému náboženských specialistů.³

Směsice věr a praktik označovaná jako lidové náboženství má výrazný synkretický charakter a vyznačuje se vysokou mírou tolerance. Centry lidového náboženství jsou na Taiwanu chrámy. O chod chrámů na Taiwanu se stará správní rada volená zástupci věřících – konkrétní systém volby členů rady se v jednotlivých chrámech liší. Stejně tak se odlišují v chrámech prováděné obřady – provádějí se taoistické obřady, k jejichž provádění jsou stále zvaní taoističtí mniši, buddhistické obřady vedené buddhistickými mnichy, ale i obřady upravené pro dané společenství a prováděné zaměstnanci nebo přáteli chrámu. Vedle správní rady a představitelů chrámu se kolem chrámů vytváří také „sdružení božstva“ (*shenminghui* 神明會). Tyto skupiny jsou po většinu roku neaktivní, jejich hlavní úlohou je účast na velkých akcích chrámu – poutích a inspekčních cestách.

Chrámy a organizace kolem nich jsou vázány na konkrétní lokalitu. Obyvatelé v oblasti, která spadá do „jurisdikce“ daného božstva, byli povinni přispívat na výroční aktivity chrámu. Tyto povinné příspěvky však byly v případě mnoha chrámů postupně zrušeny, nebo zatlačeny do pozadí a financování chrámu se opírá především o dobrovolné dary. Stejně tak je určité místo trvalého pobytu jen málokdy podmínkou pro členství ve „sdružení božstva“. Domnívám se, že v případě chrámových sdružení dochází k určitému posunu k větší dobrovolnosti (většina chrámů již nevybírá v minulosti povinné poplatky) a menší vázanosti

---

² Proč je důležitý potenciál působení organizace na úrovni státu, Weller ve své práci nevysvětluje. Předpokládám, že možným důvodem může být malá šance takových společenství ovlivňovat politické dění na rovině státu, nic to však nemění na možnosti společenství podílet se na vytváření „sociálního kapitálu“. Další otázkou je pak relevance vztahování občanské společnosti k národnímu státu a vymezení působení občanských organizací právě na rámec národního státu, zvláště na konci 20. století a v současném globalizovaném světě.

³ Někdy jsou služby náboženských specialistů, např. buddhistických nebo taoistických mnichů využívány, ale jejich působení není podmínkou.

na lokalitu. Sdružení vznikající kolem chrámů, přesněji kolem konkrétních božstev, se tak díky větší mobilitě obyvatelstva přibližují dobrovolným zájmovým sdružením a přispívají k vytváření sociálního kapitálu⁴.

Rozsahem spíše malé lokální organizace sdružené kolem chrámů, navíc poměrně volného charakteru, většinou bez výraznějších ambicí působit mimo konkrétní komunitu, zato ale s cílem zlepšovat životní podmínky a pomáhat právě v dané lokalitě a také v této lokalitě prosazovat záměry konkrétní skupiny lidí a ovlivňovat veřejné mínění těžko můžeme srovnávat s občanskou společností, o které hovoří Habermas pro Evropu 18. století. Někteří badatelé vznášejí otázku, zda lze o jednotné občanské společnosti nebo veřejnosti⁵ vůbec hovořit i v Evropě 20. století (viz Dean 1997: 174, 177), nemluvě o občanské společnosti či veřejnosti evropského typu v Číně nebo na Taiwanu.

Kenneth Dean navrhuje nechat téma „občanská společnost západního typu a Čína“ zcela stranou jako neproduktivní. Domnívá se, že smysluplnější je zaměřit se na analýzu otvírání prostoru v rámci místních a regionálních obřadních systémů. (Dean 1997:191). Zaměřit se na studium konkrétních místních komunit, které narušují snahy národního státu o dosažení kulturní homogenity a snaží se vzdorovat tlaku nadnárodního kapitálu. Chránivé kultury jsou příkladem právě takových místních komunit, které dle mého názoru na jedné straně uchovávají tradiční hodnoty a zvyklosti (případně je znovu vytvářejí), na straně druhé se snaží přizpůsobit současné situaci a využít ji pro svůj rozvoj a rozvoj oblasti svého působení.

Na Taiwanu se (re)konstrukce tradic a kultury stala součástí vládního programu zaměřeného na rozvoj občanské společnosti, nebo možná jednodušeji a přesněji na rozvoj občanské angažovanosti, program vyhlášený v roce 1994 (hlavní myšlenky tohoto programu jsou dále rozvíjeny ve vládních plánech i v pozdějších letech, zatím poslední inovovaný projekt byl vyhlášen roku 2008) nese název „nová výstavba komunit“ (čínsky *shequ zongti yingzao* 社區總體營造). Cílem projektu bylo na jedné straně zmírnit dopady rychlého ekonomického rozvoje život obyvatel ostrova, na straně druhé podpořit občanskou angažovanost a demokratizaci země. Tento projekt je také součástí procesu tzv. taiwanizace (*bentuhua* 本土化), tedy vytváření a podpory taiwanské identity v protikladu ke KMT podporované a do demokratizace jediné povolené identitě čínské.

Ačkoli lokální chrámy tradičně byly (a na většině míst venkova stále jsou) místními náboženskými a kulturními centry, realizace výše zmíněného projektu budování komunit se

---

⁴ Sociální kapitál je kapitál vlastní vztahům (síti vztahů), v případě potřeby je zdrojem podpory pro členy sítě. Stabilní vztahy umožňují budování cti a vážnosti mezi členy skupiny, sociální kapitál tak přispívá ke snazšímu vytváření a udržování důvěry, viz Häuberer (2010:13)

⁵ Veřejnost je „větší část společnosti zainteresovaná na společenském dění v celku nebo na jeho konkrétních problémech, na výsledcích ekonomických a politických aktivit s obecnějším dopadem. Jedna ze základních forem moderní občanské společnosti, vytváří se v procesu modernizace. Má mimopolitický statut a je uznána jako základna pro legitimizaci politické moci a demokratického státu, kterému poskytuje ospravedlnění a důvěryhodnost. ... Mimo sféru politické moci zde dochází k vytváření mínění (veřejného), které je (1.) produktem reflexe, (2.) výsledkem diskuse a (3.) vyjadřuje aktivně zformovaný konsenzus.“ (Malina a kol. 2007: 896)

ujímaly spíše nevládní organizace. Role a účast lokálních chrámů v tomto projektu byla velmi různorodá, od odmítání až boje o moc v dané lokalitě po vzájemnou spolupráci, případně některé kulturní projekty na počátku organizované nezávislou nadací přebírá postupem času pod svůj patronát chrám. Postoj chrámů, přesněji tedy správních rad a provozního personálu chrámů, k vládní politice zaměřené na podporu občanské angažovanosti a vytváření společenství a proměny tohoto postoje ukazují nejen na roli chrámů v konkrétní lokalitě, ale i na to, jak jsou lokální chrámy schopné adaptovat se na soudobou politickou i ekonomickou situaci.

Jedním z velkých a významných chrámů, kterým se daří rozvíjet tradiční kulturu a současně se přizpůsobovat dnešním podmínkám, je chrám *Fengtian gong* 奉天宮 v obci Xin'gang 新港 (jižní část Taiwanu, kraj Jiayi 嘉義). Tento chrám a výzkum jeho působení v konkrétní lokalitě jsem pro svou práci zvolila jako případovou studii. Hlavním božstvem uctívaným v chrámu *Fengtian gong* je bohyně Mazu, jedno z nejrozšířenějších božstev na Taiwanu a současně bohyně, která do značné míry ilustruje proměny a svébytný rozvoj tradiční kultury hanského etnika na Taiwanu. Původně „vodní“ božstvo a ochránkyně rybářů a mořeplavců pocházející z fujianského Meizhou 湄洲 (dnešní ČLR) se na Taiwanu proměnilo v mateřskou ochránkyni všech obyvatel.

Chrám bohyně Mazu dnes můžeme najít na celém ostrově, výše zmíněný chrám *Fengtian gong* byl postaven na začátku 19. století jako „obecní“ chrám dnešního města Xin'gangu. Chrámem spravovaným jako veřejný majetek správní radou zůstává do současnosti. Tento chrám patří k aktivním, stále se rozvíjejícím chrámům. Vedle náboženských aktivit podporuje také rozvoj tradiční kultury – při chrámu působí např. skupina tradiční hudby – a podílí se na organizaci a financování charitativních akcí; do svých aktivit se snaží zařadit i aktuální problematiku – např. ochranu životního prostředí.

Charakteristika pramenů a literatury

Vzhledem k tomu, že se jedná o projekt, který prochází napříč různými obory, je i škála pramenů a především literatury velmi široká. Hlavním pramenem jsou texty vydávané samotnými lokálními chrámy. Sem patří nejrůznější informační materiály – kalendáře, časopis chrámu (jestliže existuje), tiskoviny k chrámovým slavnostem, informace o probíhajících akcích a význačných návštěvách chrámů apod. Patří sem také publikace vydávané chrámy u příležitosti nejrůznějších výročí (např. v roce 2011, kdy Taiwan slavil 100 let od xinhaiské revoluce, bylo vydáno poměrně hodně takových publikací) a samozřejmě webové stránky chrámů – každý větší a významnější chrám má své vlastní internetové stránky, většinou pravidelně aktualizované. Vedle webových stránek mají mnohé chrámy a případně i přidružené organizace chrámů také své stránky na sociálních sítích, nejčastěji na Facebooku.

Vedle zdrojů pocházejících ze samotných chrámů jsou zajímavým pramenem také mediální zprávy týkající se chrámů a chrámových slavností – velké slavnosti, např. pouť organizovaná

chrámem Zhenlan v Dajia, jsou přenášeny televizí, referují o nich nejen místní noviny a články a videa se objevují také na Internetu. Dalším zajímavým pramenem, který dokládá význam a postavení náboženství na úrovni státu, jsou dokumenty vydávané taiwanskou vládou – především operační programy související s náboženstvím a vyhodnocování aktivity náboženských sdružení v oblasti charity, dále různé statistiky, ročenky apod. Nedílnou součástí je také mé vlastní pozorování a rozhovory s představiteli chrámových spolků a věřícími.

K základní literatuře patří literatura o lidovém náboženství obecně, konkrétněji pak literatura o kultu bohyně Mazu a organizaci chrámových slavností a chrámových společenství. Největší podíl literatury o kultu bohyně Mazu je z pera čínsky píšících autorů, nejčastěji sledovanou problematikou je u autorů z ČLR především historie kultu, případně legendy související s kultem. Tato témata se hojně objevují i v dílech taiwanských autorů. Na Taiwanu se však badatelé zaměřují i na současnou podobu lidového náboženství a jeho roli ve společnosti a kult bohyně Mazu je díky svému rozšíření a významu častým příkladem. Práce se dívají na úlohu náboženství ve společnosti, na propojení náboženských slavností a ekonomiky, ale také na chrámové stavby a sochy bohyně z hlediska dějin umění.

Základní prací o kultu bohyně Mazu je dílo Chang Hsun 張珣 (2008), *Mazu. Xinyang de zhuixun 媽祖。信仰的追尋* (Mazu. Hledání víry) – jedná se o soubor vybraných textů této badatelky, který zahrnuje nejrozsáhlejší aspekty současné podoby kultu bohyně Mazu z etnologické perspektivy. Věnuje se obřadům, poutím, ale také organizaci chrámových rad a některým otázkám kolem kultu bohyně, které souvisí s politikou. Další neopominutelnou badatelkou je Lin Meirong 林美容, která se zaměřila na koncept *jisiquan* 祭祀圈 (okruh uctívání) a *xinyangquan* 信仰圈 (okruh víry). Oba tyto koncepty pak vysvětluje právě na kultu bohyně Mazu a oblastech uctívání této bohyně. Čínsky píšící badatelé tyto koncepty při práci s lidovým náboženstvím stále hojněji využívají, je tedy třeba se s nimi seznámit.

Z literatury v západních jazycích není možné pominout práce Stevena P. Sangrena, který se soustavně zabývá kultem bohyně Mazu a vedle monografie *History and Magical Power in a Chinese Community* (1987) publikoval řadu akademických článků zaměřených právě na kult bohyně Mazu a jeho funkce ve společnosti, zabývá se především legitimitou a mocí v oblasti lidového náboženství a jeho interakcí se státem. Další badatelé se dívají na roli kultu bohyně Mazu ve vztahu Taiwanu a ČLR, sem patří například práce Mayfair Yang (2008). Elana Chipman (2008) sleduje kult bohyně Mazu z hlediska (re)produkce kultury a ukazuje na postupné uvolňování vazeb na určité místo, na deterritorializaci kultu tradičně úzce spjatého s konkrétní komunitou na konkrétním místě.

Práce historičky Susan Naquin se sice nezabývají kultem bohyně Mazu, ale obsáhle monografie *Peking. Temples and City Life, 1400-1900* (2000) je výbornou základní prací pro studium historie chrámů a jejich role ve společnosti v období dynastií Ming a Qing. Literatury o náboženství na Taiwanu v poválečném období také není málo – badatelé neměli možnost jezdit do Číny, a tak se pro ně stal častým cílem pro terénní výzkumy právě Taiwan. Práce

Stephena Feuchwanga *Popular Religion in China. The Imperial Metaphor* (2001) je příkladem takové práce, neboť je velkou částí (vedle historických pramenů a literatury týkající se situace v Číně před založením ČLR) postavena na terénním výzkumu prováděném na Taiwanu v 60. letech 20. století. Lidovým náboženstvím se dále zabývají Stephen Feuchtwang, David K. Jordan, Paul R. Katz a další autoři. Základ pro studium náboženství na Taiwanu je tedy poměrně široký, přestože po otevření ČLR se řada autorů obrátila za novými možnostmi výzkumů právě do ČLR.

Akademických prací o občanské společnosti obecně je poměrně dost a to i v českém jazyce. Jako základní příručku jsem použila obecnou práci Marie Dohnalové *Antropologie občanské společnosti* (2004), zajímavé pohledy na propojení občanské společnosti a náboženství v globalizovaném světě nabízí také sborník *Náboženství v globální občanské společnosti* (2008), přestože se žádný z textů nezabývá sdruženími v rámci lidového náboženství. Za důležitou považuji také hojně citovanou práci Roberta D. Putnama, *Making Democracy Work*, která sleduje vliv občanské společnosti a efektivity správních institucí. Práce se opírá o empirický výzkum v Itálii v době reformy státní správy a ukazuje, že v oblastech s rozvinutější občanskou společností lépe fungují i instituce státní správy. Souhrnnou prací, která se dívá na koncept občanské společnosti z různých úhlů pohled je kolektivní práce *The Oxford Handbook of Civil Society* (2011). Konkrétně občanské společnosti v tradiční Číně se věnuje sborník *Civil Society in China* (1997).

Když od literatury zaměřené na občanskou společnost obecně přejdeme k úžeji vymezenému tématu a budeme hledat práce, které by spojovaly náboženské organizace, především pak lidové náboženství, a občanskou společnost, přesněji zabývaly se možnostmi organizací lidového náboženství plnit funkce přisuzované občanské společnosti, zjistíme, že jich není mnoho, zvláště pak pro čínské prostředí (přesněji prostředí etnika Hanů). Vedle statě K. Deana ve výše zmíněném sborníku *Civil Society in China*, se občanskou společností a organizacemi občanské společnosti v ČLR a na Taiwanu včetně organizací náboženských zabývá Robert P. Weller, který je autorem monografie *Alternate Civilities* (1997). Tuto publikaci je možné označit za základní publikaci o občanské společnosti na Taiwanu a v ČLR.

Další práce – jedná se především o odborné studie – se málokdy zaměřují na náboženská sdružení. Tyto práce sledují především „oficiální“ nevládní organizace, tedy organizace jako takové registrované, což ale není případ lokálních chrámových kultů – v případě těchto organizací se jedná primárně o organizace náboženské a jejich působení v oblasti tzv. třetího sektoru je považováno za jakýsi doplněk. Taiwanští autoři se v tématu občanské společnosti většinou omezují pouze na nevládní a neziskové organizace, lokální náboženské organizace tak nutně zůstávají mimo oblast jejich zájmu.

Chrámů a jejich působení se však v souvislosti s rozvojem občanské společnosti taiwanské práce dotýkají, pokud se věnují tématu hnutí za vybudování komunity (*shequ zongti yingzao yundong* 社區總體營造運動). Toto hnutí bylo na popud vlády zahájeno ve druhé polovině 90. let 20. století, jeho cílem bylo vytvořit novou taiwanskou identitu a podnítit obyvatele,

aby se zapojili do kulturního a veřejného života v místě, kde žijí (ve své komunitě), zajímali se o své životní prostředí, sami rozhodovali a byli si vědomi přináležitosti ke společenství. Vzhledem k tomu, že chrámy tradičně hrály v jednotlivých konkrétních lokalitách významnou roli, není možné v tomto hnutí jejich roli vynechat. Proto práce jako je např. *Shequ ruhe dongqilai?* 社區如何動起來? (Jak uvést komunitu do pohybu? 2007, autor Yang Hongren 楊弘任) při diskusi o změnách v lokální společnosti uvádějí také chrámy, jejich postoje a jejich úlohu při změnách ve společnosti v období demokratizace Taiwanu.

Metody – charakteristika

Náboženství a občanská společnost, dva fenomény, které se sice nevylučují, ale v minulosti nebyla jejich vzájemné interakci přikládána zvláštní pozornost (klasik teorie občanské společnosti J. Habermas ze svých raných prací náboženství zcela vypouští). Teprve v posledních několika letech, zvláště spolu s přehodnocením teorie sekularizace, se začíná věnovat více pozornosti otázce náboženství a veřejnosti, náboženství a občanské společnosti. Vedle výše zmíněné otázky občanské společnosti v Číně a na Taiwanu, je problematika občanské společnosti a náboženství obecně druhou důležitou teoretickou otázkou, kterou bude třeba se zabývat.

Třetí teoretický problém představuje pojem náboženství na Taiwanu s přihlédnutím k situaci v Číně před rokem 1949. Chrámové kultury, na které se ve své práci zaměřuji, jsou v současné době v západní (tedy evropské a americké) akademické literatuře řazeny do oblasti lidového náboženství. V čínsko-jazyčném prostředí se však v souvislosti s chrámovými kultury o „náboženství (čínsky *zongjiao* 宗教)“ většinou nehovoří, lokální kultury jsou označovány jako lidová víra (*minjian xinyang* 民間信仰). Tento problém souvisí s historií vývoje pojmu náboženství v Číně a hraje významnou roli při zvažování pozice lidového náboženství vzhledem ke státu.

Před zkoumáním současné podoby sdružení kolem chrámů v čínském prostředí je třeba nejprve uchopit charakteristiku tradičního společenství, jak se utvořilo ke konci císařství a nadále fungovalo za Čínské republiky. Na toto studium navazuje výzkum současné situace, jehož nedílnou součástí je vedle literatury a výše zmíněných pramenů také terénní výzkum. Jedná se o etnografický výzkum v podobě polo-strukturovaných rozhovorů a zúčastněného pozorování. Cílem terénního výzkumu je nasbírat data o chrámu (chrámech) a jeho vlastním fungování a správě, ale především o jeho působení ve společnosti z hlediska náboženských i sekulárních funkcí.

Jednotlivé kapitoly a přibližný obsah

První kapitola práce se bude věnovat teorii a metodologii; teoretické otázky, které budou východiskem k dalšímu výzkumu, byly nastíněny již výše. Konkrétně tedy otázka pojmu náboženství v čínském prostředí se zřetelem k lidovému náboženství, či čínsky „lidové víře“. Tento problém je v současné době velmi živý i mezi čínsky píšícími badateli, kteří se zamýšlejí

nad tím, zda je „lidová víra“ náboženstvím, nebo ne. Tato diskuse dle mého názoru také ukazuje na povolna se měnící statut čínského lidového náboženství ve společnosti. Další oblastí je problematika občanské společnosti a sociálního kapitálu. V této části nechci problematizovat definici občanské společnosti a sociálního kapitálu, ale zaměřit se spíše na problematiku „hledání občanské společnosti západního typu v Číně a na Taiwanu“, zmínit možná pro a proti související se současným vývojem nahlížení na občanskou společnost. S tím souvisí také role náboženství vzhledem k občanské společnosti, další z otázek, které se v posledních letech setkávají se zvýšenou pozorností, a to nejen v Evropě, ale i v Asii. Poslední částí této kapitoly bude informace o použité metodologii a představení terénního výzkumu.

Stručný pohled na lidové náboženství v imperiální Číně uvede druhou kapitolu, jejímž úkolem je poskytnout informaci o náboženství - především o lidovém náboženství a postoji státu k němu - v císařské Číně za dynastie Qing a po založení republiky. Vývoj v Číně po roce 1911 je pro Taiwan relevantní především z toho důvodu, že mnohé z tehdejších postojů se posléze odrážely v politice KMT vůči lidovému náboženství po druhé světové válce. Pro Taiwan je však velmi důležité také období japonské kolonizace v letech 1895-1945 a postoj japonských kolonizátorů k taiwanskému náboženství a kultuře. Po odchodu Japonců se vládnoucí strana KMT snaží Taiwan opět sinizovat a tento trend ještě zesiluje po roce 1949.

Po roce 1987 dochází na Taiwanu k demokratizaci, je to období, kdy dochází k výrazné proměně a novému rozkvětu náboženství na Taiwanu a lidového náboženství obzvláště. Třetí kapitola se proto blíže zaměří na toto období, na rozvoj občanské společnosti na Taiwanu a také podporu občanské angažovanosti, rozvoje místní kultury a vytváření taiwanské identity s podporou ze strany státu, konkrétně projekt „budování komunity“ (čínsky *shequ zongti yingzao* 社區總體營造). Chrámy lidového náboženství byly do realizace tohoto projektu zapojeny různou měrou, na venkově však hrály a hrají významnou roli, proto nemůže být jejich vztah k občanské angažovanosti přehlížen.

Čtvrtou kapitolou přejdu ke konkrétnímu příkladu chrámového kultu, konkrétně se jedná o kult bohyně Mazu. Kult tohoto ženského božstva je rozšířený na Taiwanu i v ČLR a v obou oblastech se těší značné pozornosti. Vedle důvodů pro volbu tohoto kultu vysvětlí tato kapitola, kdo je Mazu, odkud tento kult pochází, jak se vyvíjel v ČLR i později na Taiwanu. Budou představeny významné taiwanské chrámy bohyně Mazu a jejich aktivity ve sféře náboženské i světské (s přihlédnutím k charitativní činnosti). Vzhledem k tomu, že skutečnosti, které platí pro kult bohyně Mazu, platí pro chrámové kultury obecně, podívám se také na organizaci a správu chrámů a náboženská sdružení při chrámech obecně (čínsky *shenming hui* 申明回), v tomto konkrétním případě „sdružení bohyně Mazu“. Posledním důležitým bodem, který se týká chrámových kultů a jejich působení ve společnosti, je otázka vlivu chrámů v (lokální) politice, čtvrtá kapitola se proto bude zabývat také místními politickými frakcemi a jejich interakce s chrámy.

Pátá kapitola bude zpracovávat případovou studii, pro kterou jsem zvolila výše zmíněný chrám *Fengtian gong* 奉天 v obci Xin'gang 新港. Úvodní částí bude seznámení s obcí Xin'gang a hlavním chrámem dané oblasti, chrámem *Fengtian gong*, který se pyšní poměrně dlouhou historií a hlavní bohyně tohoto chrámu odkazuje na období osidlování Taiwanu hanským etnikem z dnešní provincie Fujian. Pozornost bude věnována organizaci a správě chrámu v minulosti, ale především v dnešní době, protože právě proměňující se správa chrámu odráží i postupné proměny ve společnosti a proměny postavení chrámových kultů. Každý chrám v průběhu roku organizuje několik významných svátků, příklad chrámu *Fengtian gong* ukazuje na typy slavností, které jsou v chrámech lidového náboženství organizovány, i na to, jakým způsobem se chrámy staví k (re)konstrukci obřadů a událostí, které byly v minulosti zakázány a zachovaly se (pokud vůbec) pouze v hlavách pamětníků.

Hlavním organizátorem náboženských aktivit je stálý personál chrámu a chrámová rada, slavnosti a další události by však těžko mohly probíhat bez spolupráce mnoha dobrovolníků sdružených a organizovaných mimo jiné ve výše zmíněných náboženských sdruženích, přesněji sdruženích božstva. Pátá kapitola se proto bude blíže věnovat i konkrétním sdružením božstva při chrámu *Fengtian gong* a jejich úloze při náboženských slavnostech. Náboženské slavnosti jsou také obdobím, kdy je vidět spolupráce chrámu s dalšími organizacemi v obci. Chrám se však na životě v obci podílí i v období mimo náboženské slavnosti, díky značným příjmům je zdrojem pro charitativní projekty.

Organizace těchto projektů není pouze dílem chrámu, ale i dalších těles. Xin'gang je totiž také příkladem obce, kde došlo k úspěšnému uplatnění politiky podpory občanské angažovanosti a rozvoje kultury, výše zmiňovaného „budování komunit“. Prosazování tohoto státního projektu však nezačalo ze strany chrámu a mezi chrámem a nově založenou nadací docházelo v počátečních fázích spíše k boji o moc než vzájemné spolupráci. Vývoj vztahu obou organizací ukazuje na střet tradičního chrámu (a obce věřících) s novou politikou a postupné vyrovnávání se s ní, na přijímání nových pohledů a nových názorů. Současný otevřený postoj chrámu *Fengtian gong* není samozřejmý a není to ani nutný model, podle kterého se vyvíjejí všechny chrámy. Je však jedním z příkladů cesty, kterou se mohou chrámové kultury vydat a vedle vlastního rozvoje pomáhat k rozvoji konkrétní komunity.

V závěru chci shrnout roli chrámů lidového náboženství v dnešní společnosti, přesněji jejich možný vliv na občanskou angažovanost a vytváření veřejného prostoru. Postoj a role chrámu často závisí na tom, kdo stojí v čele chrámových rad, i na tom, v jakém prostředí chrámy působí. Některé chrámy lidového náboženství stále sledují tradiční linii organizace i financování prostřednictvím povinných poplatků, jiné přešly k novým modelům. Situace je také odlišná ve městě, kde chrámy ztratily značnou část ze své role kulturního a náboženského centra, a na venkově, kde jim tato role většinou zůstala zachována. Ze situace na Taiwanu podle mého názoru vyplývá, že náboženství je silou, která neustupuje z veřejného života a je třeba s ní počítat.

Seznam literatury

- Berger, Petr (2005), „Religion and Global Civil Society“, in: Juergensmeyer, Mark (ed.), *Religion in Global Civil Society*, Oxford University Press, s. 11-22.
- Brook, Timothy – Frolic, B. Michael, eds. (1997), *Civil Society in China*, Armonk, N. Y.: M. E. Sharp.
- Clart, Philip – Jones, Charles B. (ed., 2003), *Religion in Modern Taiwan. Tradition and Innovation in a Changing Society*, Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Dohnalová, Marie (2004), *Antropologie občanské společnosti*, Brno: Nadace Universitas Masarykiana, Akademické nakladatelství CERM, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA.
- Duara, Prasenjit (1995), *Rescuing History from the Nation*, Chicago: University of Chicago Press.
- Duara, Prasenjit (1988), *Culture, Power and the State. Rural North China 1900-1942*, Stanford: Stanford University Press.
- Fan Lizhu (2003), „The Cult of the Silkworm Mother as a Core of Local Community Religion in a North China Village: Field Study in Zhiwuying, Boading, Hebei“, *The China Quarterly* (2003), s. 359-372.
- Fell, Dafydd (2012). *Government and Politics in Taiwan*. London – New York: Routledge.
- Feuchtwang, Stephan (2001), *Popular Religion in China. The Imperial Metaphor*, Richmond: Curzon.
- Goossaert, Vincent-Palmer, David. A (2011), *The Religious Question in Modern China*, Chicago-London: The University of Chicago Press.
- Hanuš, Jiří – Vybíral, Jan (eds., 2008), *Náboženství v globální občanské společnosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Häuberer, Julia, *Towards the Methodological Foundation of Social Capital Theory. How (not) to Measure it in the Czech Republic*. Doktorská práce. FSS UK 2010.
- Chang Hsun 張珣 (1988), „Dajia zhen Zhenlan gong jinxiangtuan neibu de shenminghui tuanti 大甲鎮鎮瀾宮進香團內部的神明會團體.“ *Minsu quyí* 53, s. 47-64.
- Chang Hsun 張珣 (2002), „Jisiquan yanjiu de fanxing yu hou jisiyuan shidai de lailin 祭祀圈研究的反省與後祭祀圈時代的來臨,“ *Guoli Taiwan Daxue kaogu renleixue kan* 58, s. 78-111.
- Chang Hsun 張珣 (2008). *Mazu: Xinyang de zhuixun 媽祖.信仰的追尋*. Taipei xian Luzhou: Boyang wenhua.
- Chang Hsun 張珣 (2010), *Haiyang minsu yu xinyang. Mazu yu Wangye 海洋民俗與信仰。媽祖與王爺* [Gaoxiong]: Zhongshan daxue chubanshe.

Chang Hsun 張珣 (2013), „Cong minjian xinyang yu difang chanye kan guojia yu difang de guanxi 從民間信仰與地方產業看國家與地方的關係“. Conference paper presented at The Fourth International Conference on Sinology.

Chang Hsun 張珣–Wang Chien-ch'uan 王見川–Lin Boqi 林伯奇–Lin Dingsheng 林鼎盛 (2013), *Jiayi xian Xin'gang Fengtian gong wuxing wenhua zichan yanjiu yu diaocha 嘉義縣新港奉天宮無形文化資產研究與調查*, Xinbei shi: Boyang wenhua.

Chau, Adam Yuet (2006), *Miraculous Response. Doing Popular Religion in Contemporary China*, Stanford: Stanford University Press.

Chen Huixin 陳惠馨 (2013), *Zongjiao tuanti yu falü: Fei yingli zuzhi guandian 宗教團體與法律：非營利組織觀點*. Xinbei: Juliu.

Chipman, Elana (2008), „The Local Production of Culture in Beigang“, *Taiwan Journal of Anthropology* 6(1), s. 1-30.

Chipman, Elana (2008), „De-territorialization of Ritual Spheres in Contemporary Taiwan“, *Asian Anthropology* 8, s. 31-64.

Jordan, David K. (1994), „Changes in Postwar Taiwan and Their Impact on the Popular Practice of Religion“, in: Harrell, Stevan – Huang Chün-chieh (eds.), *Cultural Change in Postwar Taiwan*, Taipei: SMC Publishing, s. 137-160.

Jordan, David K. (1999). *Gods, ghosts, & ancestors: folk religion in a Taiwanese village*. Third edition. San Diego CA: Department of Anthropology, UCSD. (Publikováno také na internetu, URL: <http://pages.ucsd.edu/~dkjordan/scriptorium/gga/ggamain.html> [navštíveno 26. 2. 2018].)

Katz, Paul R. (2003), „Religion and the State in Post-war Taiwan“, *The China Quarterly*, s. 395-412.

Lin Meirong 林美容 (1988), „You jisiquan dao xinyangquan – Taiwan minjian shehui de diyu goucheng yu fazhan 由祭祀圈到信仰圈—臺灣民間社會的地域構成與發展“, in: Zhang Yanxian 張炎憲 (ed.), *Di san jie Zhongguo haiyang fazhan shi yantaohui lunwenji 第三屆中國海洋發展史研討會論文集*, Taipei: Zhongyang yanjiuyuan sanminzhuyi yanjiusuo 臺北：中央研究院三民主義研究所, s. 95-125.

Nadeau, Randall – Chang Hsun (2003), *God, Ghosts and Ancestors. Religious Studies and the Questions of „Taiwanese Identity“*, in: Clart, Philip – Jones, Charles B. (ed.), *Religion in Modern Taiwan. Tradition an Innovation in a Changing Society*. Honolulu: University of Hawai'i Press, s. 280-300.

Putnam, Robert D. (1993), *Making Democracy Work: Civic traditions in modern Italy*. New Jersey: Princeton University Press.

Sangren, Steven P. (1984), „Traditional Chinese Corporations: Beyond Kinship“, *The Journal of Asian Studies*, sv. 43, č. 3, s. 391-415.

Sangren, Steven P. (1987), *History and Magical Power in a Chinese Community*, Stanford: Stanford University Press.

Sangren, Steven P. (1988), „History and the Rhetoric of Legitimacy: The Ma Tsu Cult of Taiwan”, *Comparative Studies in Society and History*, sv. 40, č. 4, s. 674-697.

Sangren, Steven P. (1993), „Power and Transcendence in the Ma Tsu Pilgrimages of Taiwan”, *American Ethnologist*, sv. 20, č. 3, s. 564-582.

Sangren, Steven P. (2003), „American Anthropology and the Study of Mazu Worship”, in: Lin Meirong 林美容-Chang Hsun 張珣-Cai Xianghui 蔡相輝 (ed.), *Mazu xinyang de fazhan yu bianqian: Mazu xinyang yu xiandai shehui guoji yantaohui lunwenji 媽祖信仰的發展與變遷：媽祖信仰與現代社會國際研討會論文集*, Taipei: Taiwan zongjiao xuehui, s. 7-21.

Sangren, Steven P. (2003), „Anthropology and Identity, Politics in Taiwan: The Relevance of Local Religion”, in: Katz, Paul R. – Rubinstein, Murray A. (ed.), *Religion and the Formation of Taiwanese Identities*, Gordonsville: Palgrave Macmillan, s. 253-287.

Shih, Fang-Long (2006), „From Regulation and Rationalisation, to Production: Government Policy on Religion in Taiwan,” in: Fell, Dafydd–Klöter, Henning – Chang Bi-yu (ed.), *What has changed? Taiwan Before and After the Change in Ruling Parties*. Wiesbaden: Harrasowitz Verlag, s. 265-283.

Weller, Robert P. (1999), *Alternate Civilities. Democracy and Culture in China and Taiwan*, Westview Press.

Weller, Robert P. (2000), „Living at the Edge: Religion, Capitalism, and the End of the Nation-State in Taiwan”, *Public Culture*, 12 (2), s. 477-498.

Weller, Robert P. (1987), „The Politics of Ritual Disguise: Repression and Response in Taiwanese Popular Religion”, *Modern China*, sv. 13, č. 1, Symposium on Hegemony and Chinese Folk Ideologies, část I, s. 17-39.

Yang, Mayfair Mei-hui (2008), „Goddess across the Taiwan Strait: Matrifocal Ritual Space, Nation-State, and Satellite Television Footprints. In: Yang, Mayfair Mei-hui (ed.), *Chinese Religiosities. Afflictions of Modernity and State Formation*, Berkeley-Los Angeles-London: University of California Press, s. 323-347.

Prameny

Caituan faren Jiayi xian Xin'gang Fengtian gong 財團法人嘉義縣新港奉天宮 (2000), *Jiushi jiu nian Xin'gang guji yanxi ying huodong shouce* 九十九年新港古跡研習營手冊.

Lin Boqi 林伯奇 (ed., 1999), *Hua shuo Xin'gang. 88 nian jieshuo Xin'gang huodong shouce* 話說新港：88年解說新港活動手冊, Xin'gang: Caituan faren Xin'gang Fengtian gong.

Lin Dezheng 林德政 (ed., 1993), *Xin'gang Fengtian gong zhi* 新港奉天宮志, Jiayi: Caituan faren Xin'gang Fengtian gong dongshihui.

Liu Mingtong 劉明同– Li Kaixiang 李凱翔– Xu Pingzhu 許評註 (2013), *Xin'gang Fengtian gong guoji Mazu wenhua jie chengguo zhuanji* 新港奉天宮國際媽祖文化節成果專輯, Jiayi xian Xin'gang xiang: Jia xian Xin'gang Fengtian gong.

Neizhengbu 內政部 (2010), *98 niandu xingban gongyi cishan ji shehui jiaohua shiye jiyou zongjiao tuanti biaoyang dahui* 98 年度興辦公益慈善及社會教化事業績優宗教團體表揚大會手冊 (Příručka k výroční konferenci za účelem vyjádření uznání náboženským společenstvím za výjimečnou činnost v oblasti charity a vzdělávání v roce 2009). URL: <http://www.topwin.com.tw/religion98/index05.html> [navštíveno 6. 12. 2011]

(2012) *Xin'gang Fengtian gong 2012 guoji Mazu wenhuajie. Shanhai youxiang. Huodong zhixu.* 新港奉天宮 2012 國際媽祖文化節。山海遊香。活動秩序

(2013) *Xin'gang Fengtian gong 2013 guoji Mazu wenhuajie. Shanhai youxiang. Huodong zhixu.* 新港奉天宮 2012 國際媽祖文化節。山海遊香。活動秩序

Publikační činnost:

„Lidové náboženství na Tchaj-wanu – narozeniny bohyně Ma-cu“, *Dingir* 2, 2011, s. 42-43.

„Kult bohyně Mazu – kulturní a politické implikace v dnešním Taiwanu“, *AUC Philologica* 1, *Orientalia Pragensia* XIX, 2013, s. 45-60.

„Shanghai youxiang: (re)konstrukce tradice v lidovém náboženství na Taiwanu“, *Nový Orient* 4, 2018 (v tisku).

Liou Ťing-šeng, První „převýchova“, *Plav* 4, 2011, s. 14-16 (překlad z čínštiny).

„Nina Kopp, Hnewo teyy. Posvátná kniha Nuosuů. 《勒俄特依。諾蘇彝族的神聖書》“, *Hanxue yanjiu tongxun* 31: 3, 2012 (recenze, čínsky).